

УДК 911.3

Б.Г. ДЕНИСИК

РЕКРЕАЦІЙНІ МІКРООСЕРЕДКИ І РЕКРЕАЦІЙНІ ЛАНДШАФТИ

*Київський національний університет ім. Т. Шевченка, м. Київ, Україна,
georules@rambler.ru*

Рассмотрены рекреационные микроочаги как основу формирования современных рекреационных ландшафтов; дано определение рекреационного микроочага, показано их разнообразие в зависимости от особенностей динмики, частично рассмотрен

процесс перерастания рекреационных микроочагов в рекреационные ландшафты: определены возможности их дальнейших исследований.

В умовах нестабільного навколишнього середовища та зростаючих впливів на нього людського суспільства, активно зароджуються і розвиваються антропогенні осередки, серед яких постійно зростає роль та значимість рекреаційних. Рекреаційні осередки – цілісні природно-господарські утворення. Їх функціонування зумовлене як природними, так і соціально-історичними чинниками.

Рекреаційний мікроосередок – це антропогенний осередок, що формується під впливом одного виду рекреаційної діяльності людей у межах одного, рідко двох, природних (натуральних, натурально-антропогенних або аетропогенних) ландшафтних комплексів рангу фацій або урочища [1]. До рекреаційних мікроосередків відносяться стихійно сформовані та спеціально оформлені місця для рибної ловлі на берегах річок, ставків та водосховищ; так звані «лягушатники» – невеликі 50–70 м² піщані пляжі приурочені до випуклих частин річища з піщаними берегами; окремо розташовані пункти обслуговування рекреантів (буфети, кафе, станції водних засобів плавання і контролю); готелі для рекреантів і окремі будівлі санаторних закладів з належними їм територіями; табори і бази відпочинку та польових практик тощо. Крім названих, у межах Середнього Побужжя, до своєрідних рекреаційних мікроосередків відносяться *копанки*. Приурочені, переважно, до заплавного, рідше надзаплавно-терасового типів місцевостей, форма переважно прямокутна або округла, площа 50–120 м², глибини 1,5–2 м. Копанки – рекреаційна окраса будь-якого господарства або садиби. Їх використовують для тимчасового відпочинку після робочого дня, частково купання або інших водних процедур, розведення і ловлі риби, вирощування оригінальних видів водного-болотних рослин і тварин.

Рекреаційні мікроосередки надзвичайно різноманітні [2]. Як приклад, детальніше розглянемо різноманіття рекреаційних мікроосередків за їх динамікою. Здебільшого переважають чотири типи таких мікроосередків (рисунок 1):

– *стабільні* – не збільшують свої площі і суттєвої уваги з боку ландшафтознавців не потребують;

– *згасаючі* – поступово втрачають притаманні їм властивості, що часто призводять до знищення рекреаційного мікроосередку й рекреаційного освоєння території;

– *зростаючі* – активно збільшують площі і сприяють швидкому, часто неконтрольованому розвитку рекреаційного освоєння території та формування рекреаційних ландшафтів;

– *пульсуючі* – під впливом різноманітних, здебільшого антропогенних, чинників можуть то збільшувати свої площі, то їх зменшувати. Такі рекреаційні мікроосередки формуються переважно у слабо доступних або на маловідомих для рекреантів територіях.

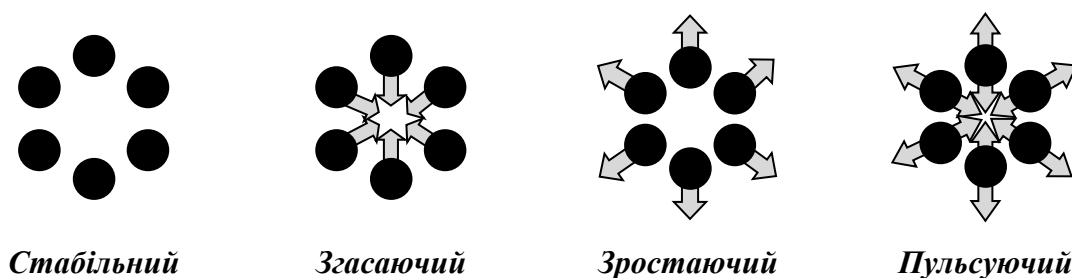
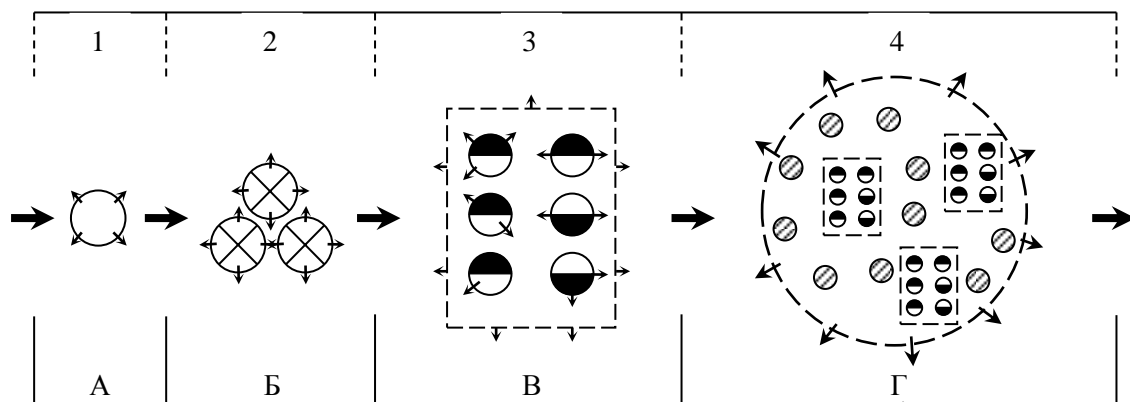

Рисунок 1 – Типи мікроосередків

Аналіз попередніх публікацій [2, 3, 4], власні польові ландшафтознавчі дослідження показують, що для зародження і подальшого розвитку рекреаційних ландшафтів визначальними є лише зростаючі та пульсуючі рекреаційні мікросередки. Схема їх поступового переростання у рекреаційні ландшафтні комплекси, на основі урочищ, складних урочищ, типів місцевості тощо, показана на рисунку 2.

Рекреаційні структури: 1 – рекреаційний мікросередок; 2 – група рекреаційних мікросередків; 3 – рекреаційний геоекотон; 4 – рекреаційний ландшафтний комплекс.
 Природні структури на основі яких розвиваються рекреаційні: А – фація або просте урочище;
 Б – урочище або складне урочище; В – складне урочище або тип місцевості;
 Г – один або 2–3 типи місцевостей.

Рисунок 2 – Процес розвитку рекреаційного ландшафтнього комплексу

Починаючи з другої половини ХХ ст. рекреаційне освоєння природних (натуральних, натурально-антропогенних і антропогенних) ландшафтів відбувається прискореними темпами. Часто лише присутність рекреантів у будь-якому ландшафті або наявність у ньому кількох рекреаційних мікросередків спонукає окремих науковців виокремлювати такі ландшафти як рекреаційні. Це назавжди так. Рекреаційні мікросередки, їх групи або рекреаційні геоекотони лише початкові стадії зародження рекреаційних ландшафтів. Останні можуть сформуватися, а можуть і не сформуватися. *Рекреаційні ландшафтні комплекси (ландшафти) будь-якого рангу формуються лише тоді, коли під впливом рекреаційної діяльності (розвитку вище зазначених рекреаційних структур) докорінно перебудовується хоча би один із компонентів природного ландшафту (фації, урочища, місцевості та ін.) або рекреаційний ландшафт розбудовується спеціально.* У процесі подальшого функціонування рекреаційні ландшафти можуть розвиватись як культурні або як рекреаційно-дигресійні.

Дослідження рекреаційних мікросередків, їх різноманіття та процесів, що у них розвиваються, лише розпочалось. Перші результати підтверджують безперечне значення пізнання особливостей функціонування рекреаційних ландшафтів. Здебільшого саме рекреаційні мікросередки показують тенденції до розвитку або занепаду рекреаційного освоєння будь-якого регіону та розбудови у його межах рекреаційних ландшафтів. З цього погляду подальші дослідження рекреаційних мікросередків є перспективними.

Список літератури

1 Денисик, Б.Г. Процеси і явища в рекреаційних мікросередках / Б.Г. Денисик // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Географія – Вінниця, 2014. – Вип. 26. – С. 92–97.

2 Денисик, Б.Г. Мозаїчність ландшафту і різноманіття рекреаційних мікросередків / Б.Г. Денисик // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Географія – Вінниця, 2016.—Вип.28. – №1–2. – С. 38–42.

3 Денисик, Г.І. Мікросередкові процеси в антропогенних ландшафтах / Г.І. Денисик, М.О. Шмагельська, Л.І. Стефанков. – Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2010. – 212 с.

4 Микроочаговые процессы – индикаторы дестабилизированной среды / [под ред. Н.М. Новиковой]. – М. : РАСХН, 2000. –193 с.

B. DENYSYK

RECREATIONAL MICROCENTERS AND RECREATIONAL LANDSCAPES

In an unstable environment and growing impact on human society, it is actively developing and emerging man-cells, including the growing role and importance of recreation. Recreational centers - whole natural and economic entity. Their functioning is caused by both natural and socio-historical factors.